

POSTANOWIENIE

Dnia 10 grudnia 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dariusz Dończyk

w sprawie z wniosku A. S.
przy uczestnictwie P. Spółki Akcyjnej z siedzibą w K.
o ustanowienie służebności przesyłu,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 10 grudnia 2020 r.,
na skutek skargi kasacyjnej wnioskodawcy
od postanowienia Sądu Okręgowego w O.
z dnia 5 września 2019 r., sygn. akt IX Ca (...),

- 1) odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,**
- 2) zasadza od wnioskodawcy na rzecz uczestniczki kwotę 247 (dwieście czterdzieści siedem) zł tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania wobec wykazania przez skarżącego, że w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Nakładając na skarżących obowiązek wskazania i uzasadnienia oznaczonej przesłanki przyjęcia skargi

kasacyjnej do rozpoznania ustawodawca zmierza w ten sposób do zagwarantowania, że skarga kasacyjna (nadzwyczajny środek zaskarżenia prawomocnych orzeczeń) będzie pełnił przypisaną jej funkcję publicznoprawną. Ograniczenie przesłanek do czterech ma więc zapewnić, że przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania ustrojowo i procesowo jest uzasadnione jedynie w tych sprawach, w których mogą być zrealizowane jej funkcje publicznoprawne, a skarga kasacyjna nie stanie się instrumentem wykorzystywanym w każdej sprawie, dla uruchomienia kolejnej instancji sądowej umożliwiającej pełną kontrolę orzeczenia wydanego przez sąd drugiej instancji.

W skardze kasacyjnej wniesionej od postanowienia Sądu Okręgowego w O. z dnia 5 września 2019 r. wnioskodawca A. S. oparł wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania na przesłankach określonych w art. 398⁹ § 1 pkt 1, 2 i 4 k.p.c.

W pierwszej kolejności wskazać należy, że wyróżnione w art. 398⁹ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c. przesłanki przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania wykazują merytoryczną odrębność. Przyjęcie do rozpoznania skargi kasacyjnej z powołaniem się na występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego (art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.) wymaga wykazania przez skarżącego, że w sprawie występuje zagadnienie nowe, nierozwiązane dotychczas w orzecznictwie, którego wyjaśnienie może przyczynić się do rozwoju prawa. Przedstawione zagadnienie prawne musi być przydatne dla rozstrzygnięcia o zasadności wniesionej skargi kasacyjnej. Natomiast przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania ze względu na przesłankę z art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. wymaga wykazania, że chodzi o wykładnię przepisów prawa, których treść i znaczenie nie zostały dostatecznie wyjaśnione w dotychczasowym orzecznictwie lub, że istnieje potrzeba zmiany ich dotychczasowej wykładni, podania na czym polegają wątpliwości związane z jego rozumieniem oraz przedstawienia argumentacji świadczącej, że wątpliwości te mają rzeczywisty i poważny charakter, nie należą do zwykłych wątpliwości, które wiążą się z procesem stosowania prawa. W przypadku, gdy w ramach stosowania tych przepisów powstały już w orzecznictwie sądów określone rozbieżności, skarżący powinien je przedstawić, jak też uzasadnić, że dokonanie wykładni jest niezbędne do rozstrzygnięcia sprawy.

We wniesionej skardze kasacyjnej skarżący, nie dostrzegając merytorycznej odmienności pomiędzy przesłankami ujętymi w art. 398⁹ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c., łącznie w odniesieniu do tych przesłanek ujmując uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania (s. 4 uzasadnienia skargi kasacyjnej), co godzi we właściwe ujęcie wymogów konstrukcyjnych wniosku, o którym mowa w art. 398⁴ § 2 k.p.c.

Wskazano już, że istotne zagadnienie prawne w rozumieniu art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. uznaje się za zagadnienie nowe i dotychczas niewyjaśnione. Jednocześnie w orzecznictwie Sądu Najwyższego zgodnie doprecyzowuje się, że w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. chodzi o zagadnienie istotne i ściśle jurydyczne, tj. dające się przedstawić w sposób syntetyczny i oderwany od kontrowersji dotyczących ustaleń faktycznych lub oceny dowodów (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 grudnia 2008 r., III CSK 285/08, ICBSN 2009, nr 4, s. 48). Musi być to również zagadnienie o charakterze abstrakcyjnym, którego wyjaśnienie przyczyni się do rozwoju jurysprudence, a jego rozstrzygnięcie będzie miało znaczenie nie tylko dla oceny konkretnej, jednostkowej sprawy, ale także dla innych podobnych spraw. Z tej przyczyny przyjęcie do rozpoznania skargi kasacyjnej z powołaniem się na występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego (art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.) wymaga wykazania przez skarżącego, że w sprawie występuje zagadnienie nowe, nierozwiązane dotychczas w orzecznictwie, którego wyjaśnienie może przyczynić się do rozwoju prawa. Skarżący w skardze kasacyjnej sformułował dwa zagadnienia prawne. Pierwsze, czy udzielenie przedsiębiorcy przesyłowemu przez właściciela nieruchomości, w zwykłej formie pisemnej, w toku procedury budowlano-administracyjnej, zgody na korzystanie z nieruchomości stanowi tytuł uprawniający wyłącznie do budowy urządzeń przesyłowych, co świadczy o złej wierze przedsiębiorcy przesyłowego w chwili wejścia w posiadanie służebności, mimo tego, iż w zgodzie tej znajdują się elementy wskazujące na udzielenie zgody na lokalizację urządzeń przesyłowych, jak i przyjęcie do wiadomości obowiązków wynikających z przepisów powszechnie obowiązującego prawa w zakresie ich eksploatacji w późniejszym okresie? Drugie, czy udzielenie przedsiębiorcy przesyłowemu przez właściciela nieruchomości w zwykłej formie pisemnej, w toku procedury budowlano-administracyjnej, zgody na korzystanie

z nieruchomości w zakresie lokalizacji sieci przesyłowych tworzy stosunek obligacyjny, który wyklucza nabycie służebności przesyłu w drodze zasiedzenia z uwagi na brak statusu samoistnego posiadania po stronie przedsiębiorcy przesyłowego?

Z aktualnego orzecznictwa (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 9 grudnia 2014 r., III CSK 348/13, nie publ. oraz z dnia 23 maja 2019 r., II CSK 159/18, nie publ.) wynika, że prawo do korzystania przez przedsiębiorstwo przesyłowe z cudzej nieruchomości polegające na zbudowaniu, a następnie eksploataowaniu urządzeń przesyłowych może wynikać zarówno z decyzji administracyjnej ograniczającej prawo własności, ustanowienia prawa rzeczowego w postaci służebności przesyłu, jak również z tytułu obligacyjnego w postaci umowy najmu, dzierżawy, użyczenia itp., które mogą być zawarte w dowolnej formie. Wyłączono jednak możliwość konstrukcji na kanwie takich stanów faktycznych konstrukcji obligacji realnych. Nie budzi też wątpliwości, że w takim przypadku faktyczne korzystanie z nieruchomości w zakresie odpowiadającym treści służebności przesyłu nie mogło prowadzić do zasiedzenia służebności. Nie można więc przyjąć, aby kwestie te stanowiły istotne zagadnienie prawne uzasadniające przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania. Natomiast ustalenie, czy udzielenie zgody na usytuowanie urządzeń przesyłowych na nieruchomości było elementem stosunku zobowiązaniowego łączącego właściciela nieruchomości z przedsiębiorstwem przesyłowym uprawniającego do korzystania na tej podstawie z nieruchomości nie jest zagadnieniem prawnym, lecz oceną konkretnego stanu faktycznego przez pryzmat przepisów prawa materialnego, w tym art. 60 k.c. - powołanego w podstawach skargi - którego wykładnia nie budzi wątpliwości.

Skarga kasacyjna zmierza także do podważenia oceny Sądu drugiej instancji dotyczącej istnienia dobrej wiary u poprzednika prawnego uczestnika z tej przyczyny, że wnioskodawca wyraził zgodę na wybudowanie urządzeń przesyłowych na jego nieruchomości bez zachowania formy aktu notarialnego. Tego aspektu sprawy dotyczy też sformułowane zagadnienie prawne oraz wskazana w skardze kasacyjnej potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości i wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, tj. art. 172 § 1 k.c. w zw. z art. 292 k.c. w zw. z art. 7 k.c.

W latach 1989 - 1993, relewantnych dla oceny zarzutów podniesionych w skardze kasacyjnej z uwagi na ustalony stan faktyczny stanowiący podstawę wydania orzeczenia Sądu drugiej instancji zaskarżonego skargą kasacyjną, obowiązywał art. 70 ustawy z dnia 29 kwietnia 1985 r. o gospodarce gruntami i wywłaszczeniu nieruchomości (jedn. tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 30, poz. 127 ze zm.), który regulował kwestie zakładania i przeprowadzenia na nieruchomościach, zgodnie z decyzją o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, ciągów drenażowych, przewodów i urządzeń służących do przesyłania płynów, pary, gazów i energii elektrycznej oraz urządzeń technicznych łączności i sygnalizacji, a także innych podziemnych lub nadziemnych urządzeń technicznych niezbędnych do korzystania z tych przewodów i urządzeń. Wymagało to zezwolenia rejonowego organu administracji ogólnej, którego wydanie powinno być poprzedzone negocjacjami z właścicielem nieruchomości o uzyskanie zgody na wykonanie tych prac. Umowa z właścicielem zawarta w wyniku tych negocjacji powinna stwarzać uprawnienie do założenia urządzenia przesyłowego i przeprowadzania czynności związanych z obsługą tego urządzenia i była alternatywą dla wydania decyzji administracyjnej trwale ograniczającej prawo własności (por. uzasadnienie uchwały z dnia 8 grudnia 2016 r., III CZP 86/16, OSNC 2017, nr 9, poz. 98).

Dobra wiara posiadacza, w tym posiadacza służebności przesyłu, według poglądu tradycyjnego, do którego odwołał się skarżący, polega na błędnym, ale w danych okolicznościach usprawiedliwionym przekonaniu, że danej osobie przysługuje wykonywane przez nią prawo. Ocena istnienia dobrej lub złej wiary u posiadacza służebności przesyłu jest dokonywana na chwilę wejścia na grunt w celu wybudowania urządzenia służącego do przesyłania energii elektrycznej (por. m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 maja 2013 r., V CSK 287/12, OSNC 2014, nr 2, poz. 20). Przy ocenie istnienia dobrej lub złej wiary u posiadacza służebności przesyłu należy uwzględnić kontekst prawny w chwili objęcia w posiadanie określonej służebności, tj. aktualne na tę chwilę dominujące w orzecznictwie czy nauce prawa poglądy na temat danej instytucji prawnej, czy też powszechną praktykę organów administracji publicznej. Możliwy jest więc pogląd - zgodny ze stanowiskiem zajęтым przez Sąd Okręgowy - że w 1993 r., gdy w ogóle

nie była znana, przyjęta później w orzecznictwie, konstrukcja służebności o treści odpowiadającej służebności przesyłu, przedsiębiorstwo przesyłowe, które uzyskało zgodę właściciela nieruchomości na posadowienie na niej urządzeń przesyłowych, wybudowało te urządzenia i przystąpiło do ich eksploatacji po dopełnieniu wymaganych formalności administracyjnoprawnych, mogło być w usprawiedliwionym okolicznościami przekonaniu, że wykonuje te uprawnienia zgodnie z prawem, nie naruszając tym praw właściciela. Tym bardziej, że to do organu administracji publicznej, a nie do tego przedsiębiorstwa należała ocena, czy wobec uzyskanej jedynie na piśmie zgody właściciela nieruchomości na wybudowanie na niej urządzeń do przesyłu energii należało wydać decyzję administracyjną ograniczającą trwale prawo własności. Wskazane w uzasadnieniu uchwały Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2019 r., III CZP 110/18 (OSNC 2020, nr 1, poz. 9) orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 6 grudnia 1991 r., III CZP 108/91, z dnia 4 lutego 1988 r., IV CR 45/88 oraz z dnia 4 listopada 1998 r., II CKU 69/98 nie dotyczyły wejścia w posiadanie przez przedsiębiorstwo przesyłowe służebności odpowiadającej treścią obecnej służebności przesyłu, lecz odpowiednio: nieruchomości nabytej na podstawie umowy bez zachowania formy aktu notarialnego oraz służebności gruntowej (przegonu, przechodu, drogowej). Dopiero w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 17 stycznia 2003 r., III CZP 79/02 (OSNC 2003, nr 11, poz. 142) zajęto jednoznaczne stanowisko, że powstanie na rzecz przedsiębiorcy przesyłowego służebności gruntowej wymagało złożenia przez właściciela nieruchomości zajętej przez urządzenia w formie aktu notarialnego pod rygorem nieważności oświadczenia woli o ustanowieniu służebności. Przesłanką podjęcia tej uchwały był pogląd, że w takiej sytuacji należy stosować odpowiednio przepisy o służebnościach gruntowych, gdyż nie było przepisu, który wprost regulowałby wówczas instytucję służebności przesyłu. Przedstawiony wyżej wywód prawny – który znalazł odzwierciedlenie także w orzecznictwie Sądu Najwyższego (por. np. postanowienie z dnia 6 listopada 2018 r., II CSK 518/17, nie publ.) - może uzasadniać wniosek, że w orzecznictwie sądów występowała rozbieżność stanowisk co do oceny istnienia dobrej wiary po stronie przedsiębiorcy przesyłowego, który wybudował, a następnie eksploatował urządzenia służące do przesyłu energii elektrycznej za zgodą właściciela nieruchomości wyrażoną jedynie

w formie pisemnej, co było przesłanką podjęcia powołanej wcześniej uchwały Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2019 r., III CZP 110/18, w której przyjęto, że w takiej sytuacji, należy uznać posiadacza służebności za będącego w złej wierze. Po podjęciu tej uchwały sporne zagadnienie prawne i wykładnia przepisów prawa mających zastosowanie do oceny istnienia dobrej wiary przedsiębiorstwa przesyłowego nie budzą już wątpliwości. Wskazane przez skarżącego zagadnienie prawne - przesądzone już w orzecznictwie Sądu Najwyższego na korzyść skarżącego - należałoby więc ocenić z perspektywy przesłanki z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c.

Należy jednak dostrzec, że Sąd Okręgowy, uznał - powołując się na postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 stycznia 2009 r., I CSK 265/08 - że za istnieniem po stronie poprzednika prawnego uczestnika postępowania jako posiadacza dobrej wiary przemawia również ogólny pogląd, że władanie przez przedsiębiorstwo energetyczne w zakresie służebności przesyłu nieruchomością, na której zainstalowano urządzenia energetyczne w ramach powszechnej elektryfikacji, jest posiadaniem w dobrej wierze. Stanowisko zajęte przez Sąd Okręgowy zostało także przyjęte w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 23 września 2010 r., III CSK 319/09 (BSN 2011, nr 1, poz. 9). Zarzuty skargi kasacyjnej nie obejmują tego aspektu oceny Sądu drugiej instancji przyjęcia istnienia dobrej wiary u poprzednika prawnego uczestnika postępowania. Pomija go także uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania. Kwestii tej - wynikającej z zastosowania przepisów ustawy z dnia 28 czerwca 1950 r. o powszechnej elektryfikacji wsi i osiedli (Dz.U. Nr 28, poz. 256 ze zm.) uchylonej dopiero z dniem 5 grudnia 1997 r. przez art. 71 pkt 1 ustawy z dnia 10 kwietnia 1997 r. Prawo energetyczne (Dz.U. Nr 54, poz. 348) - nie dotyczy wskazana w uzasadnieniu wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania uchwała Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2019 r., III CZP 110/18. Przepis art. 398¹³ § 1 k.p.c. zawężający zakres kognicji Sądu Najwyższego uniemożliwia kontrolę tej kwestii prawnej w postępowaniu kasacyjnym z urzędu. W tym więc zakresie niezbędnym dla rozstrzygnięcia o zasadności skargi kasacyjnej wnioskodawca nie wykazał, aby zachodziły przesłanki określone w art. 398⁹ § 1 k.p.c. uzasadniające przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Natomiast wyróżniona w art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. przesłanka przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania zachodzi wtedy, gdy zasadność zarzutów podniesionych w skardze kasacyjnej wynika *prima facie*, bez głębszej analizy prawnej. Dotyczy to więc jedynie uchybień przepisom prawa materialnego albo procesowego, zarzucanym sądowi drugiej instancji w skardze kasacyjnej, o charakterze elementarnym polegających w szczególności na oparciu rozstrzygnięcia na wykładni przepisu oczywiście sprzecznej z jednolitą i ugruntowaną jego wykładnią przyjmowaną w orzecznictwie i nauce prawa, na zastosowaniu przepisu, który już nie obowiązywał względnie na oczywiście błędnym zastosowaniu określonego przepisu w ustalonym stanie faktycznym. Tych elementów nie można przypisać przedstawionemu przez skarżącego uzasadnieniu wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej, który oczywistej zasadności skargi kasacyjnej upatruje tylko w błędnym ustaleniu Sądu drugiej instancji o przysługiwaniu dobrej wiary u uczestnika postępowania jako następcy prawnemu przedsiębiorstwa przesyłowego, które wybudowało, a następnie eksploatowało urządzenia przesyłowe na nieruchomości wnioskodawcy za zgodą właściciela nieruchomości wyrażoną bez zachowania formy aktu notarialnego.

W szczególności w świetle wcześniej przedstawionego wyводу nie można uznać skargi kasacyjnej za oczywiście uzasadnionej mimo podjęcia uchwały Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2019 r., III CZP 110/18 (OSNC 2020, nr 1, poz. 9). Skargi kasacyjnej nie można także uznać za oczywiście uzasadnionej z uwagi na rozstrzygnięcie Sądu Najwyższego w sprawie IV CSK 544/17, w której również była oceniana kwestia istnienia dobrej lub złej wiary u uczestnika postępowania jako posiadacza służebności. W orzecznictwie Sądu Najwyższego (por. uchwała z dnia 15 lutego 2019 r., III CZP 81/18, OSNC 2004, nr 1, poz. 4, postanowienie z dnia 9 stycznia 2014 r., V CSK 87/13, nie publ. oraz wyrok z dnia 10 lipca 2013 r., V CSK 320/12, nie publ.) podkreślono, że ocena istnienia dobrej wiary u posiadacza służebności jest zawsze dokonywana w odniesieniu do konkretnego, ustalonego w sprawie stanu faktycznego. W konsekwencji może to prowadzić do odmiennych ocen prawnych podobnych stanów faktycznych zwłaszcza w postępowaniu kasacyjnym, w którym zakres kognicji Sądu Najwyższego jest ograniczony przepisem art. 398¹³ § 1 i 2 k.p.c.

W sprawie nie zachodzi także nieważność postępowania, którą Sąd Najwyższy bierze pod rozwagę - w granicach zaskarżenia - z urzędu (art. 398¹³ § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.).

Z przytoczonych względów należało odmówić przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania (art. 398⁹ § 2 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). O kosztach postępowania kasacyjnego - na stosowany wniosek zawarty w odpowiedzi na skargę kasacyjną - orzeczono na podstawie 520 § 3 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1, 398²¹ i art. 13 § 2 k.p.c. oraz przepisów § 15 ust. 1 i 2 w zw. z § 5 pkt 3 i § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (jedn. tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 265).